

ԿՐՕՆԱ-ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆԸ

Այստարի վրայ, հոգիէն դատ ո՛չ մէկ բան աւելի ծարաւի է գեղեցկութեան. և ո՛չ մէկ բան աւելի դիրաւ, աւելի շուտ և աւելի բնականօրէն կը գեղեցկանայ. Հոգիէն դատ ո՛չ մէկ բան աւելի շատ կը հնազանդի խզճմտօրէն տրուած վեհ և մաքուր հրահանգներուն. և ո՛չ մէկ բան կ'ենթարկուի հլութեամբ իշխանութեանը բարձրագոյն խորհուրդի մը: Այդ պատճառաւ շատ քիչ հոգիներ կ'ընդդիմանան գերիշխանութեանը գեղեցկանալ գիտող հոգիի մը:

Իրաւ, գեղեցկութիւնն է, կարծես, անուշգը մեր հոգիին՝ որ զայն կը փնտռէ ամէն տեղ. և նոյնիսկ ամէնէն ստորին կեանքի մէջ՝ անօթի չի հեռնիր ան, վասն զի չկայ կատարելապէս աննշմար անցնող գեղեցկութիւն մը. թերեւս ան գոյութիւն ունի անգիտակցութեան մէջ միայն, բայց կը ներգործէ մ'աճաքան ուժեղ՝ խաւարին մէջ, որքան ցերեկուան պայծառութեան, աս միակ տարբերութեամբ, որ խաւարին մէջ անոր հայթայթած հաճոյքը նուազ ըմբռնելի է: Գնեցէ՛ք ամէնէն հասարակ մարդիկը, երբ կտոր մը գեղեցկութիւն կուգայ շօշափել իրենց խաւար իսկութիւնը: Այդ մարդիկը ո՛ր և է ինչ նպատակով ալ հաւաքուած ըլլան, կարծես, առաջին հոգեբնին է զոցել կեանքին մեծ գոնները: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը սակայն, երբ առանձինն էր, ապրեցաւ՝ մէկէ աւելի անգամներ, իր հոգիին համաձայն: Սիրեց թերեւս. տառապեցաւ անկասկած: Ինք ալ լսեց, անվրէպ՝ «պայծառութեանց և սարսափներու հեռաւոր աշխարհին ծայնէրը» և գիտցաւ, շատ իրիկուններ, լուսութեան մէջ խոնարհիլ ծովէն աւելի խորունկ օրէնքներու առջեւ: Բայց երբ միմիայն են կը սիրեն գինոյնաւ ստորին բաներով: Չեմ գիտեր ինչ տարօրինակ վախ ունին գեղեցկութենէն, և որքան շատ ըլլան թիւով, նոյնքան աւելի կը վախնան, ինչպէս կ'աւարեցին՝ լուսութենէն կամ բիւրեղացած

ճշմարտութենէն: Եւ ասիկա այնքան ճշմարիտ է, որ, եթէ պատահէր անոնցմէ մէկուն, օրուան ընթացքին, ընել հերոսական արարք մը, պիտի վանար, զայն արեւ դարացնելու համար, վերագրել անոր՝ թշուառական դրդապատճառներ վերցուած իր ստորին շրջանակէն: Մտիկ ըրէ՛ք օակայն, արտասանուած է վեհ և պերճ խօսք մը, որ բացած է ձեւով մը կեանքին աղբիւրները: Հոգի մը համարձակած է ցուցադրուիլ՝ պահ մը, այնպէս, ինչպէս է սիրոյ, վիշտի մէջ, մահուան առջեւ կամ մենութեանը մէջ՝ գիշերային աստղերուն ներկայութեանը: Անհանգստութիւն կայ, ու զէմքերը՝ զարմացական կամ ժպտուն... կը կարծէ՛ք, որ, եթէ նման խօսք մը արաւասանուած ըլլար ամէն իրիկուն, ամէնէն երկչուտ հոգիները պիտի չխրախուսուէին, և մարդիկ պիտի չապրէին աւելի ճշմարիտ կերպով: Նոյնիսկ անհրաժեշտ չէ կրկնութիւնը նման խօսքի մը: Որոշուի բան մը տեղի ունեցաւ որ պիտի թողու շատ խորունկ հետքեր: Այդ խօսքը արտասանող հոգին պիտի ճանչցուի, ամէն իրիկուն, իր քոյրերէն, և իր ներկայութիւնն իսկ պիտի գետեղէ այլեւս չեմ գիտեր ինչ փառահեղ բան մը ամէնէն անշուք խօսքերուն տակ: Ամենայն դէպս տեղի ունեցաւ անորոշելի փոփոխութիւն մը: Ստորին բաներն այլեւս պիտի ունենան այլամերժ նոյն ոյժը, և զարհուրած հոգիները գիտեն թէ ապաստան մը կայ տեղ մը...

Որոշ է թէ բնական և նախնական յաւարարութիւնները, հոգիէ հոգի, գեղեցկութիւնն է միակ լեզուն մեր հոգիներուն որոնք չեն հասկնար այլ լեզու, չունին ուրիշ կեանք, չեն արտադրեր այլ ինչ և չեն կրնար շահագրգռուիլ ուրիշ բանով: Ահա՛ թէ ինչու, ամէն խոհ, ամէն խօսք, ամէն արարք մեծ և գեղեցիկ, անմիջապէս կը ծափահարուի ամէնէն ընկճուած հոգիէն և ամէնէն ստորինէն իսկ — եթէ թոյլատրելի է ըսել թէ կան ստորին հոգիներ: Հոգին գին լեզու ուրիշ տարրի կապող մաս չունի և կը դատէ միայն գեղեցկութեան համաձայն: Դուք ա՛յդ կը տեսնէք ձեր կեանքին ամէն ըրպէն, և դա՛ւք իսկ որ ուրացած գեղեցկութիւնը, մէկէ աւելի անգամներ, գիտէք ա՛յդ, զայն իրենց սըրտին մէջ անգագար որոնողներուն չա՛փ:

Եթէ օր մը խորապէս պէտք ունենաք մէկու մը, պիտի կրնա՞ք անոր որ թշուառական ժպիտով մը ծիծաղեցաւ երբ գեղեցիկութիւնը կ'անցնէր, կամ անոր որ գլխի ճճումով մը պղծեց վեհանձն արարք մը, կամ պարզապէս մաքուր ձգտում մը: Թերեւս անոր ընթացքը վաւերացնողներէն էիք: Բայց այս լուրջ պահուն երբ ճշմարտութիւնն է որ ձեր գուռը կը զարնէ, պիտի դառնաք անոր որ գիտցաւ խոնարհիլ և սիրելի: Զեր հոգին դատեր էր իր խորունկութեանց մէջ, և լուռ ու անսխալական իր գառունն է որ, երեսուն տարի ետք թերեւս, մակերեսը կը բարձրանայ, և ձեզ կը զրկէ քրոջ մը որ աւելի զո՛ւք էք քան բովանդակ ձեր ինքնութիւնը, վասնզի ան աւելի մօտ եղած է գեղեցիկութեան:

Այնքան քիչ բան է պէտք խրախուսելու համար քնած հրեշտակները: Պէտք է թերեւս արթնցնել — բաւական է պարզապէս ջննանալ: Վերանալը է թերեւս, ապա՝ խորանալը քնքը կը պահանջէ: Արդեօք քնքը պէտք է՞ երեւակայնու համար տխրո՞ք բաներ ծովուն առաջ կամ գիշերին գիմաց: Ո՞ր հոգին է իր գիտոր թէ կը գտնուի միշտ ծովուն առաջ և յաւիտենական գիշերին ներկայութեան: Եթէ նուազ վախճայինք գեղեցիկութենէն, անկէ զատ աւրիշ բան պիտի չգտնէինք կեանքին մէջ, որովհետեւ տեսանելի ամէն բանի տակ, իրականին մէջ, ան կայ միայն: Բոլոր հոգիները գիտեն ա՛յդ, բոլորը պատրաստ են, բայց ո՞րք են այն հոգիներն ուրոնք չեն ծածկեր իրենց գեղեցկութիւնը: Սակայն և այնպէս պէտք է «սկիւր» անոնցմէ մէկը: Ինչո՞ւ համարձակել ըլլալ այդ «սկստոնք» մը: Միաները՝ մեր ռուրը, ծարաւի են ինչպէս փոքրիկներ՝ սքանչելի պալատի մը առջեւ, կը խճողին չեմքին վըրայ, կը փսփօնան, ծակերէն կը նային, բայց չեն համարձակիր դուռը հրել: Կը սպասեն որ մեծ մը գայ բանաւոր Բայց գրեթէ երբեք չ'անցնիր մեծ մը:

Սակայն ի՞նչ պէտք է դառնալու համար յուսացուած մեծը: Գրեթէ ոչինչ: Հոգիները պահանջիտ չեն: Սա պահուն անուցած՝ այլ զարգայարգած գեղեցկանք մաս մտածում մը ձեզ կը պայծառացնէ որպէս Թափանցիկ ումն...: Զարմանալի

կը թուի երբ կարգ մը մարդիկ ըսեն թէ երբեք չեն հանդիպած ճշմարիտ տգեղութեան, և թէ տակաւին չեն գիտեր ստորին հոգիի մը ի՞նչ ըլլալը: Զարմանալի է սակայն. «սկսած» էին. որովհետեւ իրենք իսկ առաջին գեղեցիկներն էին, իրենց կը հրաւիրէին անցնող ամէն գեղեցիկութիւն, ինչպէս փարս մը՝ նաւերը հորիզոնի չորս ծագերէն: Անոնցմէ ումնք կը գտնուտին կիներէն, օրինակի համար, և չեն մտածեր թէ, կնոջ հետ առաջին հանդիպումին, կը բաւէ միակ խօսք մը, միակ մտածում մը՝ գեղեցիկի ու խորունկը ուրացող, թունաւորելու յաւակներն ձեր գոյութիւնը անոր հոգիին մէջ: Ե՛րբայո՞վ ինձի, ըսաւ իմաստուն մը, չեմ ճանցած մէ՛կ հատ իսկ կին որ ինձի բերած չըլլայ վեհ բան մը: Ան մեծ էր նախ. հոն է իր գաղտնիքը, Հոգին միայն մէկ բան երբեք չի ներեր, այն է՝ ստիպուած ըլլալ գիտելի, հպիլ, բաժնել տգեղ գործ մը, խօսք մը կամ մտածում մը: Զի կրնաք ներել վասնզի հոս՝ ներել կը նշանակէ ինքնուրացում: Եւ դակայն, մարդոց մեծագոյն մասին համար հարտար, զօրաւոր, ճարպիկ ըլլալ չի նշանակեր, ա՛մէն բանէ առաջ, հեռանկից հոգին կեանքէն, ի՞նչ նշանակեր մէկգի նետել բոլոր խորունկ ձգտումները: Այդպէս կը վարուին մինչեւ իսկ սիրոյ մէջ. և ահա թէ ինչո՞ւ կինը՝ որ տակաւին աւելի մօտ է ճշմարտութեան՝ գրեթէ երբեք չունի անոնց հետ ճշմարիտ կեանքի պահ մը: Կարծես մարդը կը վախնայ իր հոգիին միանալու, հազար փարսախ հեռու կը կենայ անոր գեղեցիկութենէն: Պէտք պիտի ըլլար, ընդհակառակը, փորձել ինքզինք կանխել անդադար: Մտածեցէ՛ք և ըսէ՛ք սա վայրէկեանին շատ գեղեցիկ բաներ որպէսզի անոնք ճշմարտութիւն պիտի դառնան վաղը, եթէ փորձած չէ զանոնք մտածել կամ ըսել այս իրիկուն: Զանա՞ք մենք մեղմէ աւելի գեղեցիկ ըլլալ, պիտի չկրնանք մեր հոգիէն անգին անցնիլ:

Երբ հարցը կը վերաբերի թաղուն և լուսկեաց գեղեցկութեան, մարդ չի սխալիր: Արդէն շատ ալ կարեւոր է չսխալուլը, քանի որ ներքին աղբիւրը լուսաւոր է: Բայց ո՞վ կը մտածէ ընել նուազագոյն աննշմարելի ճիւղը: Եւ սակայն կը գտնը-

ւինք հոս մարդի մը մէջ որ ամէն բան ազգու է որովհետեւ ակնկալումի մէջ է։ Բոլոր դռները բացուած են, կը բաւէ զանոնք հրել միայն, և զդեպի կիւքն է ըզգթայական թագուհիներով։ Շատ յաճախ մէկ բառ միայն կը բաւէ աւելիւ համար ազգի լեռներ։ Ինչու՞նչ չունենալ քաջութիւն հակադէմոս ազնիւ պատասխան մը ստորին հարցումի մը։ Կը կարծէ՞ք թէ ամբողջովին աննշմար անցնի ան կամ արթննէ միայն դարմանք։ Կը կարծէ՞ք թէ ատիկա չի մօտենար աւելի՞ երկու հոգիներու բնական երկախօսութեան։ Զի գիտցուի թէ ի՞նչ բան կը խախտուէ կամ կ'ազատագրէ ատիկա։ Նոյն իսկ այդ պատասխան մերժողը քայլ մը կ'ընէ, հակառակ իր կամքին, զէպի իր յատուկ դեղեցկութեան։ Գեղեցիկ բան մը չի մեռնիր առանց մաքրագործելու ուրիշ բան մը։ Զկայ կորնչական գեղեցկութիւն։ Ճամբաներուն գեղեցկութիւն ցանել վախճալու է։ Անոնք հոս պիտի մնան շարաթիւքեր, տարիներ, բայց աղամանդի պէս անոյծ, և վերջապէս պիտի անցնի մէկը, պիտի տեսնէ անոնց փայլը, պիտի տեսնէ զանոնք և պիտի երթայ՝ երջանիկ։ Ուրեմն ինչու՞ կասեցնել ձեր մէջ վեհ և գեղեցիկ խօսք մը, որովհետեւ կը կարծէք որ անհասկեանքի պիտի մնայ։ Ուրեմն ինչու՞ արգիլել ծնող գերագոյն բարութեան վայրկեան մը, որովհետեւ կը մտածէք օր ձեր չըջապատը պիտի չօգտուի անկէ։ Ինչու՞ ուրեմն խափանել ձեր հոգիին բնազդական մէկ շարժումը զէպի բարձունքներ, որովհետեւ կը գտնուիք ձորաբնակներու մէջ։ Արդեօք խորովաւոր զգացում մը կը կորսնցնէ՞ իր ազդեցութիւնը խաւարին մէջ։ Արդեօք հոյր մը աչքերէն զատ ուրիշ միջոցներ չունի՞ր զատորոշելու զինք սիրողները և չսիրողները։ Արդեօք գեղեցկութիւնը հասկըցուելու պէտք ունի՞ր գոյութիւն ունենալու համար, և յետոյ չէ՞ք կարծեր թէ ըլլալ, ամէն մարդու մէջ, բան մը որ հասկնայ շատ աւելին քան այն զոր հասկընալ կը թուի, կամ կը կարծէ հասկնալ։ Ո՞նոյն իսկ ամէնէն թշուառականներուն, կ'ըսէր, օր մը, բարձրագոյն էակը զոր ճանչնալու երջանկութիւնն ունեցած եմ, նոյն իսկ ամէնէն թշուառականներուն միջակ կամ սղեղ բան մ'ըսելու քաջութիւն

չունիմ, բնա՛ւ ու։ Եւ տեսայ թէ այդ էակը, որուն ես հետեւեցայ երկար ատեն իր կեանքին մէջ, ունէր՝ ամէնէն մօթ, ամէնէն զօց, ամէնէն հոյր, ամէնէն ըմբոստ իսկ հոգիներուն վրայ, անպատեմ իշխանութիւն մը։ Վասնզի ո՞չ մէկ բերան կարող է յայտնել իշխանութիւնը հոգիի մը որ կը ջանայ ապրիլ գեղեցկութեան մը՝ նոյրտի մը մէջ, և որ ներգործականօրէն՝ գեղեցիկ է ինքն իր մէջ։ Եւ արդէն այս ներգործական յատկութիւնը չէ՞ որ կը դարձնէ կեանքը թշուառ կամ երկնային։

Եթէ կարենայինք երթալ իրերուն խորը, պիտի գտնէինք որ քանի մը գեղեցիկ հոգիներու այդ իշխանութիւնն է կանգուն պահողը միւսները կեանքին մէջ։ Ընտրուած քանի մը էակներու մասին իւրաքանչիւրին շինած գաղափարը չէ՞ որ կը կապէ կենդանի և ազգու միակ բարոյականը։ Բայց այդ գաղափարին մէջ ո՞րն է բաժինը ընտրուած հոգիին և ո՞րն է բաժինը ընտրող հոգիին։ Արդեօք շատ խորհրդաւոր խորհուրդ մը չէ՞ այդ իտէալ բարոյականը, որ չի հասնիր իրողութիւններու, որոնք երբեք պիտի չկարենայ հպիլ գեղեցկագոյն գիրքերու բարոյականը։ Հոս կայ ազգեցութեան գոգուար սահմանելի տարածութիւն մը, և ոյժի աղբիւր մը որուն կ'երթանք ըմպել իւրաքանչիւրս մէկէ աւելի անգամ իր օրական։ Զեր սիրած և որպէս կատարեալ նկատած այս էակներուն մէկուն մէջ թերացում մը արդեօք չի՞ր պակսեցնէր անմիջապէս ձեր վստահութիւնը իրերու տիեզերական մեծութեան վրայ և ձեր հիացումը անոնց վրայ։

Միւս կողմէ, չեմ կարծեր թէ ոչինչ գեղեցկացնէ հոգին աւելի անզգալարար, աւելի բնականօրէն քան ապահովութեան այն զգացումը թէ կայ, տեղ մը, ոչ հեռա իրմէն, գեղեցիկ և մաքուր էակ մը զոր կրնայ ան սիրել առանց յետին միտքի։ Երբ հոգին իրապէս մօտեցեր է նման էակի մը, գեղեցկութիւնը կը դադրի ըլլալէ մեռած բան մը. և կը զգենու նոյն հետայն տիրական կեանք մը, ու իր ներգործութիւնն ա՛լ կը դառնայ բնական, անդիմադրելի։ Ահա թէ ինչու՞ խորհելու էք այդ մասին. առանձին չենք. լաւերը պէտք է հսկեն։

500 ԼԵՃԵԱՅԻ 800 գլխին մէջ Ծլօթիմ

խօսելէ ետք «իմանալի գեղեցկութեան» այսինքն՝ երկնային գեղեցկութեան մասին, կ'եզրակացնէ սապէս՝ «մեզի համար գեղեցիկ ենք երբ կը պատկանինք մենք մեզի, և տգեղ՝ երբ կ'իջնենք ստորագաս բնութեան մը, Դարձեալ, գեղեցիկ ենք երբ կը ճանչնանք մենք մեզ, և տգեղ՝ երբ կ'անդիտանանք մենք մեզ»։ Արդ, չմոռնանք, մենք հոս լեռներու վրայ ենք, ուր ինքզինք տգիտանալ չի նշանակեր պարզապէս չգիտնալ մեր մէջի անցուղորձերը, երբ սիրահար ենք կամ նախանձոտ, երկչոտ կամ ցանկացող, բարեբախտ կամ զժբախտ։ Ինքզինք տգիտանալ կը նշանակէ տգիտանալ մարդոց մէջէն անցնող աստուածային բանը։ Տգեղ ենք երբ կը հեռանք մեր մէջ բնական սատուածներէն։ Կը գեղեցկանանք հետզհետէ որ կը զբտնենք զանոնք։ Այլոց մէջի երկնայինը պիտի գտնենք՝ նախ անոնց ցուցնելով մեր մէջինը։ Պէտք է աստուածներէն մին նշան տայ միւսին, և բոլոր աստուածները կը պատասխանեն ամէնէն աննշմարելի նշանին։ Երբեք շատ կրկնած չենք կրնար ըլլալ այս բանը, գրեթէ անտեսանելի ճեղք մը կը բաւէ որպէսզի երկինքի ջուրերը թափանցեն հողի մը մէջ։ Բոլոր սրբաւանքները կարկառած են զէպի անծանօթ աղբիւրը՝ և կը գտնուինք վայր մը ուր միայն գեղեցկութիւն կ'երեւակայէ մարդ։ Եթէ կարենայինք հարցնել հրեշտակի մը մեր հողինբուն ինչ ընելը խաւարին մէջ, կը կարծեմ թէ ան պիտի պատասխանէր, զիտե՛ք ետք թերեւս երկու տարիներ, շատ աւելի հեռուներ՝ «անոնք սիրոյ կը փոխակերպեն իրենց տրուած ամէն բան»։ Այո՛, խոստովանինք որ մարդուն հողին ունի եղակի քաջութիւն մը։ Ան աշխատիլ կը համակերպի ամբողջ գիշեր մը երբ մեզմէ չլստեր զայն կը վանեն և երբ ո՛չ ոք անոր կը խօսի։ Ան հոն կը կատարէ անտրտուն ինչ որ կրնայ, և կը ջանայ հանել իրեն նետուած քարերէն, կորիզը յաւիտենական լոյսին զոր կը պարունակեն անոնք թերեւս։ Եւ ջանալով հանդերձ կը սպասէ պատեհ ատենին երբ պիտի կրնայ ցուցնել իր ժողոված յոգնալից քանձերը քովը մը՝ աւելի սիրելի կամ, պատահաբար, աւելի մօտիկ։ Բայց բիւրաւոր կեանքեր կան ուր ո՛չ մէկ քոյր կ'այցելէ

իրեն, և ուր կեանքը զինք այնքան երկչոտ դարձուցած է որ, ան կ'անցնի անխօս և առանց կարենալ զարգարուելու, գէթ մէկ անգամ, ամէնէն խոնարհ զարդով իր խոնարհ պսակին։

Եւ հակառակ ամենուն, ան կը հսկէ ամէն բանի վրայ իր աներեւոյթ երկինքին մէջ։ Ան կ'ազդարարէ, կը սիրէ, կը զմայլի, կ'առինքնէ, կը վանէ։ Լուսաքանչիւր նոր եղելութեան՝ մակերեսին կուգայ, ըստ պատելով որ ստիպեն զինք իջնել, որովհետեւ զինք կը գտնեն անտանելի և խենթ։ Ան կը թափառի ինչպէս Քաւսմոստան՝ Արթիսիմոն գաւիթին տակ։ Ան կ'ընէ հոն խօսքեր որոնց ճշմարտութիւնն իսկ միայն ստուեր է, և ո՛չ ոք կը լսէ զինք։ Եթէ վեր վերցնենք մեր աչքերը, ան կ'ակնկալէ արեւի կամ աստղի շող մը որմէ կ'ուզէ իջնել մտածում մը կամ ձգտում մը անգիտակից ու շատ մաքուր։ Եթէ մեր աչքերը բան չտան իրեն, ան պիտի գիտնայ փոխակերպել իր խեղճ յուսախաբութիւնն անպատում բան մը զոր պիտի պահէ մինչեւ մահ։ Երբ կը սիրենք, ան կը գինովուի լոյսով՝ զոց դրան ետին, և, յուսալով հանդերձ, չի վառներ ժամերը, ու ճեղքերէն քամուող այդ լոյսը կը գառնայ, իրեն համար, բարութիւն, գեղեցկութիւն կամ ճշմարտութիւն։ Բայց եթէ դուռը չբացուի (և քանի՞ կեանքերուն մէջ կը բացուի) ան կը վերադառնայ իր քանտր, և իր ապաշար պիտի ըլլար թերեւս երբեք չտեսնուած բարձրութեամբ ճշմարտութիւն մը, վասնզի կը գտնուինք անձուռելի փոխակերպութեանց վայրի մը մէջ։ Եւ ինչ որ ծնած է զբան ստգին՝ կորսուած է, այլ՝ չի խառնուիր այս կեանքին...

Քիչ առաջ կ'ըսէի թէ հողին գեղեցկութեան կը փոխակերպէ ինչ որ կուտան իրեն։ Կը թուի նոյն իսկ թէ, հետզհետէ որ այն մասին մտածուի, ան չունի գոյուսութեան իրաւունք։ Եւ թէ իր բովանդակ գործունէութիւնը կը յատկացուի ժողովուրդ, մեր ներսը, գտնձ մը աննկարագրելի գեղեցկութեան։ Արդեօք ամէն ինչ գեղեցկութեան պիտի չփոխուէր բնականօրէն եթէ չխանգարէինք անդադար յամառ աշխատանքը մեր հողին։ Արդեօք չարիքն իսկ չի՞ դառնար թանկագին երբ անկէ հանէ ան զղջումի կատարեալ աղամանդը։

Միթե՞ ձեր գործած անարդարութիւններն և թափել տուած արցունքները չե՞ն դառնար վերջապէս, օր մը, անոնք ալ լոյս և սէր, ձեր հոգիին մէջ, Սրբեք դիտած էք դուք ձեզ այս սրբարար բոցերուն տակ։ Մեծ չարեք մը հասցուցեր են ձեզի այսօր. ժէշտիք գտնած էին, արարքը՝ ստորին և արտում, և լացիք տգեղութեան մէջ։ Այս սուհանդերձ ակնարկ մը նետեցէք ձեր հոգիին մէջ, քանի մը տարի ետք, և ըսէ՛ք ինձ թէ, այս արարքին յիշատակին տակ, չէ՞ք տեսներ բան մը արդէն մտածումէ մը աւելի նորը, անհունանելի չե՞մ գիտեր ի՞նչ ոյժ՝ որ ուէ կանչ չունի այս աշխարհի սովորական ոյժերուն հետ, չե՞մ գիտեր ի՞նչ աղբիւր «այլ կեանքի» որմէ պիտի կրնանք ըմպել առանց զայն սպասելու, մինչև ձեր վերջին օրը։ Եւ սակայն չօգնեցիք անխոնջ թագուհիին, և կը մըտածէիք այլ բանիցմասին, մինչ, առանց ձեր գիտութեան, արարքը կը բխրեցանար լըռութեանը մէջ ձեր էութեան, և կ'աւելցընէր թանկագին լուրը սա մեծ աւազանին ճշարտութեան և գեղեցկութեան, որ չէ յուզուած ինչպէս է՝ նուազ խորունկ աւազանը ճշմարիտ և գեղեցիկ մտածումներուն, այլ՝ կը մնայ առ յաւէտ պաշտպանուած կեանքին շունչէն։

Մեր շուրջ յաժող հոգիներու այս անաղմուկ գործունէութեան բնոյթն անծանօթ է մեզի։ Ամբող խօսք մը ըսիք մէկուին որ չհասկցաւ զայն. կորսուած կարծեցիք զայն, և ա'լ չէիք մտածեր անոր մասին։ Բայց օրին մէկը, պատահմամբ, ան կը յայտնուի անլուր ձեւափոխութիւններով, և կրնաք տեսնել, խաւարին մէջ, անոր բերած անսպասելի պտուղները. յետոյ, ամէն ինչ նորէն կ'իյնայ լուռութեան մէջ։ Բայց ի՞նչ հող. մարդ կը սորվի թէ բան չի կորուցի հոգիին մէջ, և թէ ամէնէն պզտիկ հոգին ալ ունի իր պահերը փառաւորութեան։ Պատրանք չկայ. ամէնէն գոթախոսներն իսկ և ամէնէն կապտեալներն ունին, իրենց կամքին հակառակ, անսպառ զանձ մը գեղեցկութեան, իրենց էութեան խորը։ Պէտք չէ որ գեղեցկուելունը անկուտացած տօն մը մնայ կանանքին մէջ, այլ՝ գառնայ հանապազօրեայ տօն։ Մեծ ճիգ պէտք չէ ընդունուելու համար անոնց միջև «որոնց աչքերուն

մէջ ծաղկազարդ երկիրն ու լուսապայծառ երկինքը չեն մտնէր փոքրագոյն մասնիկներով, այլ՝ վսեմապանծ զանգուածներով...»։ Հազար երակներ կան ուրիշ մեր հոգիին գեղեցկութիւնը կրնայ բարձրանալ մինչև մեր մտածումին։ Կայ մանաւանդ սիրոյ բանը՝ հիանալի և կեդրոնական։

Հոգիին մեր և մտաւեցանելիք գեղեցկութեան ամէնէն ակնանկիտ տարրերը սիրոյ մէջ չե՞ն։ Կան էակներ որոնք կը սիրեն զիրար, այդպէս, գեղեցկութեան մէջ։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ տակաւ կորսւնցնել տգեղութեան ծնածը, գառնալ կոյր՝ չնչին բաններու նկատմամբ, և նշմարել միայն՝ թարմութիւնն ու կուսութիւնը խոնարհագոյն հոգիներուն։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ ա'լ պէտքն իսկ չունենալ ներքու։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ ոչինչ ունենալ պահելիք որովհետեւ չկայ բան մը զոր յատկանան ներկայ հոգին չփոխէ գեղեցկութեան։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ տեսնել չարիքը՝ միայն սրբազործելու համար ներողամտութիւնը, և սորվելու՝ չչփոխել մեղաւորն իր մեղքին հետ։ Սիրել այդպէս, կը նշանակէ բարձրացնել, մեր մէջ, մեզ ըրջապատողները բարձունքներու ուր ա'լ չեն մոլորիք անոնք և ուրիշ ստորին տարք մը կ'իյնայ ա'նքան բարձրէն որ, հանդիպելով երկրին, կը յանձնէ, հակառակ իր կամքին, իր ազամանդէ հոգին։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ կերպարանափոխել անգիտակցօրէն փոքրագոյն մտադրութիւններն անստաման շարժումներուն։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ կոչել սիրոյ խնճողին ինչ որ կայ գեղեցիկ՝ երկրի վրայ, երկինքին և հոգիին մէջ։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ ըլլալ էակի մը առաջ արնայէն ինչպէս ենք մատուցող առաջ։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ ոգեկոչել, ամէնէն պարզիկ շարժումներ, ներկայութիւնը մեր հոգիին իր բոլոր գանձերով։ Ա'լ հարկ չկայ մահուան գոթախոսութեանց կամ արցունքներու որպէսզի երևնայ հոգին. Ժպիտ մը բաւ է։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ երջանկութեան մէջ ճշմարտութիւնը տեսնել ա'նքան խորունկ կերպով որքան զայն տեսնէ քանի մը հերոսներ մեծագոյն տառապանքներու լոյսին տակ։ Սիրել այդպէս կը նշանակէ ա'լ դանազանել գեղեցկութիւնը՝ սիրոյ փոխուած,

սէրէն՝ գեղեցկութեան փոխուող, Սիրելի այդպէս կը նշանակէ ա'լ չկարենալ ըսել ո'ւր կը վերջնայ առաջի մը ճառագայթը, և ուր կը սկսի համարյոք հասարակ մըտածումի մը: Այդպէս սիրելի է հասնիլ այնքան մօտ Աստուծոյ որ հրեշտակներն ու նենան քեզ, Այդպէս սիրելի է գեղեցկացնել միասին նոյն հոգին որ կը դառնայ քիչ քիչ միակ հրեշտակը որուն մասին կը խօսի Սվիտէն Պօրկ: Այդպէս սիրելի է գտնել ամէն օր գեղեցկութիւն մը նոր այդ խորհրդաւոր հրեշտակին մէջ, և ընթանալ միասին բարութեան մը մէջ հետզհետէ աւելի կենդանի և աւելի բարձր: Որովհետեւ կայ նաեւ մեռած բարութիւն մը կազմուած անցեալէ. բայց ճշմարիտ սէրն անօգուտ կը դարձնէ անցեալն և կը ստեղծէ իր մատուցումով անսպառ ապագայ մը բարութեան՝ անարցունք, բախտաւոր: Այդպէս սիրելի ազատագրել է իր հոգին, գառնալ՝ ազատագրել հոգիին չափ գեղեցիկ: «Եթէ այս տեսարանին քեզի պատճառած յուզումի մէջ չես յայտարարեր անոր գեղեցկութիւնը, և, եթէ սուզելով ակնարկդ քու իսկ մէջդ, տակաւին չես զգար հրապոյրը գեղեցկութեան, զուր տեղ պիտի փնտռէիր, այդ տրամադրութիւնով, իմանալի գեղեցկութիւնը. որովհետեւ պիտի փնտռէիր զայն տգեղութեան և ապականութեան ճամբով: Ահաւասիկ թէ ինչու մեր խօսքը չ'ուղղուիր բոլոր մարդոց: Բայց, եթէ քու մէջդ ճանցած ես գեղեցկութիւնը, կրթէ դուն քեզ իմանալի գեղեցկութեան վերջիշտապումով...»:

Թեգմ. ՊԱՐԳԵՒԻ
Երեսուցեմ

M. MAETERLINK
(Le Trésor des Humbles)

ԿՐԹՆԱՊԱՏՄԱՆԿԱՆ

Ն Ա Ր Ե Կ Ը

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ինչպէս ըսինք, Միջին դարու ընդհանուր ուղղութիւններէն մին էր ամէն ինչ Ս. Գրքին վերագրել: Նարեկացին սակայն Ս. Գրքին կը դիմէ մտածման պէտքէն աւելի պատկերացման նպատակներով: Անձնական դրութեան մը կնիքը գտնելու նարեկի մէջ, հակառակ որ ան չատլաւ զիտէ ընթացիկ վարդապետութիւնը: Մըտածման այս հետեականութիւնը վերագրելի է մէկ կողմէն Ս. Գրքի ճնշումին և միւս կողմէ իմաստասիրութեան մը զգալի պակասին, որ ընդհանուր է հայ մտքի պատմութեան մէջ: Քաղաքական մեր ճակատագրերը գուցէ գոյալիտ պատճառներէն մին է որ մենք անհաղորդ մնացած ըլլանք այդ կարգի որոնումներուն, և բաւականաճառք միայն նման դրութիւններու ծանծաղ ծանօթացումներով, և անոր բարոյական կիրարկումներէն:

Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ յոյն և լատին հայրապետները նոյն այդ գիրքերէն մեկնած են, հասնելու համար կառուցումներ, որոնք իմաստասիրութիւն մը, բնագանցական ամբողջութիւն մը կը համարեն: Նարեկի աղօթքները կառուցումներ ըլլալէ աւելի, իրենց հաստատական մասերով ընդհանուր յղացման մը կարելիութիւնները ըլլալ կը խոստանան: Ինչ որ աւանդութիւնը, ցեղային նկարագիրը, անձնական փորձառութիւնը կը գրգռեն իր բացառիկ իմացականութեան մէջ, ինչ որ պատմութիւնն ու չընկալատը կ'աւելցնեն, Նարեկացին անոնց կը դիմէ և անոնցմէ կը յօրինէ իր աղօթքները:

Որքի մասերէն ամէնէն կարեւորը մտածման ընդհանուր նոյնութիւնն է, սակայն ասիկա մտածումները չկարենալ երեսնէն չի բխեր՝ այլ խիտ ու թանձր մտա-